प्र मा ण प त्र

श्री. बाळासाहेब काशिनाथ पराडे यांनी, ''सुभाष भेंडे यांचे कादंबरी लेखन'' ('अंधारवाटा' व 'बॉनसाय' यांच्या अनुषंगाने) या विषयावरील प्रबंधिकेचे संशोधनकार्य समाधानकारकरित्या पूर्ण केले आहे.

श्री. बाळासाहेब काशिनाथ पराडे यांनी माझ्या मार्गदर्शनाखाली स्वतंत्ररित्या ही प्रबंधिका लिहिली असून ती इतर कोणत्याही विद्यापीठातील अन्य कोणत्याही परीक्षेसाठी सादर केलेली नाही.

सदरची प्रबंधिका शिवाजी विद्यापीठाच्या एम. फिल. (मराठी) पदवी परीक्षेसाठी सादर करण्यास माझी अनुमती आहे.

सदर प्रबंधिका आधुनिक मराठी साहित्य या अभ्यासक्षेत्रात समाविष्ट होते.

विश्वनाथ शिंदे
२६.६.९८

कोल्हापूर.
दि. २६।०६।१९९८

डॉ. विश्वनाथ शिंदे
मार्गदर्शक.

प्र ति ज्ञा प त्र

"सुभाष भेंडे यांचे कादंबरीलेखन" ('अंधारवाटा' व 'बॉनसाय' यांच्या अनुषंगाने) या विषयावरील सदरची प्रबंधिका मी शिवाजी विद्यापीठाच्या एम. फिल. (मराठी) पदवी परीक्षेसाठी लिहिली आहे.

सदर प्रबंधिका अथवा तिचा कोणताही भाग अन्यत्र कोठेही, कोणत्याही परीक्षेसाठी सादर केलेला नाही.

कोल्हापूर. प्रा. बाळासाहेब काशिनाथ पराडे

दि. अभ्यासक.

ऋ ण नि र्दे श

"सुभाष भेंडे यांचे कादंबरी लेखन" ('अंधारवाटा' व 'बॉनसाय' यांच्या अनुषंगाने) या विषयावरील एम. फिल. (मराठी) पदवी परीक्षेसाठी लिहिलेली प्रबंधिका विद्यापीठास सादर करताना मला आनंद होत आहे. संशोधनासाठी ज्यांनी ज्यांनी सहकार्य केले त्यांच्याविषयी कृतज्ञता व्यक्त करणे मी माझे कर्तव्य समजतो.

आदरणीय गुरूवर्य डॉ. विश्वनाथ शिंदे सरांच्या मार्गदर्शनाखाली मी या प्रबंधिकेचे काम पूर्ण केले. सरांनी केवळ मार्गदर्शनच केले नाही, तर एम. ए. ला असतानापासून माझ्यातील संशोधनदृष्टी वाढविली. मार्गदर्शनाबरोबरच आवश्यक ती ग्रंथसामुग्री उपलब्ध करून देण्यापासून मोलाचे सहकार्य केले. सौ. उज्ज्वला शिंदे मॅडमनी घरातील एका सदस्याप्रमाणे वेळोवेळी विचारपूस करून मार्गदर्शन केले. या दोघांबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करण्यापेक्षा त्यांच्या ऋणात राहणेच मी जास्त पसंत करतो, आणि असेच वरचेवर त्यांचे मार्गदर्शन लाभत जाईल ही अपेक्षा व्यक्त करतो.

शिवाजी विद्यापीठातील मराठी विभागात शिकत असताना कै. प्रा. प्रभाकर पाटील सरांच्या बरोबर झालेल्या चर्चेतून समीक्षेचे अंग मी समजू शकलो. डॉ. गो. मा. पवार. डॉ. ल. रा. नसिराबादकर, डॉ. रवींद्र ठाकूर, डॉ. रोहिणी तुकदेव यांचेही मार्गदर्शन मी मोलाचे समजतो.

विद्यापीठात एम. ए. ला प्रवेश घेण्यापासून ते एम. फिल. ची प्रबंधिका पूर्ण करण्यापर्यंत प्रा. राजेंद्र दास यांनी वेळोवेळी जे प्रोत्साहन मला दिले, ते अविस्मरणीय असे आहे. ज्यांच्या हाताखाली शिकता आले नाही, परंतु त्यांच्या मार्गदर्शनातून आणि चर्चेतून बरेच काही शिकायला मिळाले असे प्रा. राम इवरे, प्रा. सुरेश शिंदे, प्रा. दत्ता बारबोले, प्रा. विजय फुलारी, प्रा. सातपुते या सर्वांविषयी मी कृतज्ञता व्यक्त करतो.

ही प्रबंधिका पूर्ण करताना माझ्या स्नेहस मित्र-मैत्रिणींबरोबर झालेल्या चर्चेचा मला मोलाचा आधार लाभला. प्रा. महेंद्र कदम, प्रा. एकनाथ पाटील, प्रा. सुधीर माने, प्रा. भीवा

कोकरे, प्रा. अरुण गंभीरे, प्रा. भारत कुचेकर, प्रा. चंद्रवर्धन नाईक, मित्रबंधू दत्ता पराडे, राम चव्हाण, श्रीकांत कुंभोजे, राजा मकोटे, अविराज शिंदे, नंदराज वडराळे, जैनुद्दीन शेख, सौ. विद्या मोहिते, सौ. सुवर्णा भाकरे, सौ. संगीता कदम, कु. मंगल सावंत, कु. साधना पाटील, कु. सविता चौगुले आदींचे आभार मानणे मला औपचारिक वाटते; कारण या सर्वांचा स्नेह म्हणजे माझ्या आयुष्याला मिळालेली शिदोरी आहे. ती मला शेवटपर्यंत पुरून उरेल.

प्रबंधिका पूर्ण करताना प्राध्यापक मित्रांबरोबरच विद्यार्थी मित्रांचेही अनमोल सहकार्य लाभले. खरे तर त्यांना विद्यार्थी मित्र मानण्यापेक्षा मित्र मानणे मी अधिक पसंत करतो. नेताजी महाडिक, देविदास गिरी, हरी मगर, बाळासाहेब माने, रणधीर शिंदे, कु. सुषमा पैकेकरी, कु. अर्चना पाटील, कु. सुनीता महाडिक आदींचा मी ऋणी आहे.

ज्या वयात काठीचा आधार हवा, तो न घेता रानातील कामं करणे पसंत करून माझी मुळाक्षरे शब्दबद्ध केली. माझ्या शिक्षणासाठी हालअपेष्टा सोसल्या, ते माझे आई-वडील, नाना-नानी यांना ही प्रबंधिका मी अर्पण करतो. माझे ज्येष्ठ बंधू भाऊ, दादा, तात्या, आपा, आबा यांच्या आशीर्वादाने मी घडत गेलो. माझ्या अनुपस्थितीत मुलीच्या निधनाचे दु:ख एकाकीपणाने भोगत मला साथ देणारी माझी पत्नी सौ. रंजना हिचा माझ्या प्रबंधितकेत मोलाचा वाटा आहे.

इंदापूर कॉलेजचे प्राचार्य धर्मराज शिंदे यांनी प्रबंधिकेच्या कामासाठी मला वेळोवेळी सवड दिली त्यांचाही मी ऋणी आहे. ही प्रबंधिका पूर्ण करीत असताना शिवाजी विद्यापीठातील खर्डेकर ग्रंथालय, तेथील कर्मचारी वर्ग, विमान इमारतीमधील अभ्यासिका, इंदापूर कॉलेजचे ग्रंथालय आदींची मोलाची मदत झाली.

मराठी विभागातील माणिक कदम सर आणि सतीश कुसुंबे (मामा) यांचाही मी आभारी आहे. तसेच अतिशय कमी वेळेत पण तितकीच चांगली संगणकाची प्रत तयार करून देण्याचे मोलाचे कार्य श्रीमती चारुलता पाटील यांनी केले. त्यांचेही आभार मानणे मी माझे कर्तव्य समजतो.

- प्रा. बाळासाहेब पराडे.

अ नु क्र म णि का

पृष्ठ क्रमांक

प्रकरण पहिले : मराठी कादंबरीचे स्वरूप आणि महानगरीय कादंबरी. १ - ३१

प्रकरण दुसरे : 'अंधारवाटा' आणि 'बॉनसाय' या कादंबऱ्यांतील महानगरीय जीवनचित्रण ३२ - ८१

प्रकरण तिसरे : 'अंधारवाटा' आणि 'बॉनसाय' या कादंबऱ्यांतील माणसामाणसांतील परस्परसंबंध ८२ - ११४

प्रकरण चौथे : 'अंधारवाटा' आणि 'बॉनसाय' या कादंबऱ्यांतील भाषा आणि निवेदनपद्धती ११५ - १५२

उपसंहार १५३ - १६०

परिशिष्ट एक : सुभाष भेंडे यांचा जीवनपट आणि साहित्य १६१ - १६३

परिशिष्ट दोन : (अ) साधन ग्रंथ सूची १६४ - १६५

(ब) संदर्भग्रंथ सूची १६६ - १६७

(क) नियतकालिक सूची १६८